JÁKOB NA ÚTĚKU

Původ materiálu
Marta Sedláčková
Pořadí v lekci
14

Ž 72,3-4 -Hory přinesou lidu pokoj a pahorky spravedlnost. Zjedná právo poníženým z lidu, dá zvítězit synům ubožáka, zdeptá utlačovatele.

1. klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- **Jákobovo putování** vede přesně opačným směrem, než kdysi vyjití Abrahamovo. Jeho cesta je předznamenaná jeho lstivým úskokem a bratrovou hrozbou. Teď ho čeká nejistý úděl člověka bez domova. Právě na této cestě se však má naučit skutečné důvěře v toho Boha, který ho obdařil požehnáním.

- **sen v Bét-elu** - otevírá žebřík, spojující zemi s nebem. Doposud probíhalo všechno v „pozemské režii“, teď se do příběhu vložilo „nebe“. Středem dění už není Jákob, ale Bůh (v.13): Bůh jeho otců, věrný ve svých zaslíbeních i Jákobovi. Jeho věrnost bude Jákoba provázet na cestě do neznámé a nezajištěné budoucnosti (v.15).

- **Jákobova bázeň** (v.16n) je reakcí na nečekané Boží oslovení (viz Lk 2,9). Bázeň se zmocňuje především těch, kdo zapomněli s Bohem počítat - a buď propadli malomyslnosti, otupělosti, nebo se rozhodli vzít běh událostí bezvýhradně do své režie. Bázeň ovšem souvisí i s poslušností (v.20) - proto Jákob nezkouší vylézt po žebříku do nebe (jako mystik), ale s novou důvěrou se vydává na další pozemské putování

- **země synů východu** - když se v bibli chodí „směrem na východ“ (viz Gn 11,2) zní to vždycky podezřele. Směrem východním se vydávali hledači ztraceného ráje - zvláště pak ti, co si chtěli ráj vybudovat a pojistit po způsobu budovatelů babylonské věže. Co všechno Jákob najde „na východě“, bude vypravěče velice zajímat (viz níže - pobyt u Lábana)

- **studna** - jako zdroj vzácné vody - je místem životodárným, zároveň je místem setkávání (Gn 24,11 Ex 2,15 J 4,6).

- **napojil ovce ... a políbil Ráchel** (29,10-11) **-** v originále scéna vyzní velice poeticky - protože „napojit“ - a „políbit“ v hebrejštině souznějí.

- Jákobův pobyt u Lábana - Lábanovo přivítání (*ty jsi má kost a mé maso)* zní jako výkřik z ráje (srvn. Gn 2,23*)*. Smíme tu snad právem slyšet, že osamělý vyhnanec Jákob konečně nachází *bratry,* společenství. Zároveň tu ovšem Jákoba - t.j. Úskočného - vítá příbuzný, který s ním naloží podobně jako kdysi Jákob se svým bratrem. Tento motiv bude pak ve vyprávění proznívat stále hlasitěji (srvn. 29,25; 31,6-7). I když se Jákobovi vede jako požehnanému a vzmáhá se (30,27.43) - přece země synů východu není rájem, proto tady nemá skončit Jákobova pouť. Když se Jákob nachází na východě, nachází se vlastně „na východ od ráje“ (srvn. Gn 4,16) - protože od těch dob, co Hospodin zavolal Abrahama - pojď do země, kterou ti ukážu - přestal být ráj záležitostí ztracené minulosti - a stal se věcí zaslíbené budoucnosti. Z tohoto důvodu se Jákob u Lábana nemá natrvalo usadit, a když založí rodinu - uslyší pozvání k vyjití do země, která je už od Abrahama skutečným (byť zatím jen slíbeným) domovem pro vyvolený lid. Nenaplněnost pobytu u Lábana může symbolizovat i údaj o délce jeho trvání 20 let (7+7+6, cf Gn 31, 41): k „božské dokonalosti“ (21, tj. 3 x 7) chybí jeden - ale ten rozhodující - rok.

2**. úskalí textu**

- příběh obsahuje množství zvěstných motivů. Nesnažte se do svého vyprávění zapojit všechny, spíše si vyberte jeden, pomocí kterého provedete děti přiměřeně zestručněným příběhem (viz poznámky u osnov).

- především mladším dětem těžko vysvětlíte, proč Jákob potkává Boží zjevení právě ve snu. Můžete si však pomoci přirovnáním - teprve když Jákob „zavře oči“, je mu dáno uzřít, jak na tom je.

- jednotlivé postavy nehrají jednoznačně kladnou ani zápornou roli. Vyvarujte se proto černobílého cejchování. Příběh zřetelně (a leckdy s humorem) ukazuje, jak blízko může mít důvěra k úskočnosti, víra k pověře, spoléhání na Boží milost k magii. Ale právě uprostřed takovéhoto lidského jednání přichází ke slovu Boží věrnost.

4. motivační uvedení do příběhu

pro mladší školní věk:

Už jste někdy cestovali sami, bez rodičů? Jak dlouho vaše cestování trvalo? Napadlo Vás přitom, jaké by to bylo, kdybyste se neměli kam vrátit?

pro střední a starší školní věk:

Už jste si někde připadali „jako v ráji“? Kde to bylo? Vydržel vám tento pocit, nebo ho vystřídalo zklamání?

5. osnovy vyprávění

a) poznámky a osnova pro mladší školní věk:

- navržený oddíl - Gn 28-31 obsahuje hodně rozmanitých zvěstných motivů. Při vyprávění mladším dětem se soustřeďte na proměnu Jákobova údělu: ač se musel dát na útěk, nešlo to s ním dál s kopce. Přiznal se k němu Bůh jeho otců, slíbil mu věrnost - a návrat. V Cháranu pak našel společenství i lásku. Přesto se toto místo nestalo jeho pravým domovem. K této osnově můžete použít motivaci pro mladší školní věk a na začátku či při opakování dobře využijete pracovní list č. 14. Nebo můžete příběh převyprávět podle BD, č.10 a 11

I. Motivace

II. Rebeka posílá Jákoba z domu

III. Bůh ujišťuje Jákoba svou věrností (Budu s tebou, neztratíš se, vrátíš se)

IV. Jákob u Lábana - láska, děti a závist

V. Jákob je vyzván k návratu

b) poznámky a osnova pro střední a starší školní věk:

- navržený oddíl - Gn 28-31 obsahuje hodně rozmanitých zvěstných motivů. Navíc při obvyklém způsobu vyprávění přichází zkrátka dvacetiletá éra u Lábana, kdy se z vyhnancovy rodiny stal početný nárůdek. Jako spojující a interpretační linii navrhujeme motiv „země východu“ (viz klíčové pojmy a motivace pro střední a starší školní věk). Při vyprávění můžete zdůraznit, že si Jákob po svém podvodu a útěku připadá u Lábana „jako v ráji“. Nachází nový domov, lásku, zakládá rodinu atd. Postupně se však ukazují méně „rajské“ rysy pobytu u Lábana. Nakonec je Jákob vyzván Hospodinem k návratu do pravé země - a toto pozvání tlumočí i svým ženám.

I. Motivace

II. Jákob utíká ze svého dědictví a potkává překvapivou Boží blízkost v Bét-elu

III. Jákob přichází „na východ“ a připadá si tu jako v novém domově - nachází bezpečí a lásku
IV. Jákob zakládá rodinu - a je přitom oklamán

V. Skrze jeho službu přichází požehnání k Lábanovi - a Lában hledí, jak na něj vyzrát

VI. Pobyt „na východě“ se změnil v otročinu - a Jákob je povolán k návratu

VII. Lea a Ráchel vycházejí z otcovského domu za Jákobem

I. JÁKOB JDE

Jákob tedy jde. Moc věcí s sebou nemá, ale nekráčí se mu lehce. Jako by měl v batohu na zádech kamení, když si vzpomene, co je za ním. Bratr Ezau – podvedený, o požehnání okradený, zuřící. Otec Izák – asi zklamaný a smutný z toho podvodu, který si na něj Jákob s Rebekou vymysleli. Máma Rebeka, kterou má tak rád. Všechno tak zamotané a zkažené. A když si vzpomene, co je před ním, není mu o nic lépe. Vždyť neví, kam jde, neví, co ho čeká, je na útěku. Tolik chtěl mít zajištěno, aby se mu dobře vedlo, aby získal požehnání, tolik se snažil…

Když slunce zapadalo, uložil se ke spánku, pod hlavou polštář z kamene (jak je ten život najednou tvrdý). I tak usnul a měl sen. Viděl v něm žebřík dlouhý až k samému nebi a na něm spousta andělů. A v tom snu k němu mluvil Hospodin.

II. JÁKOB SNÍ

Zvláštní věc – takový sen. Něco tak prchavého, nezachytitelného. Říká se: „Byl to jenom sen.“ A vidíte – právě v tom snu mluví k Jákobovi Hospodin. Možná, že mu tím chce říct, naznačit: „Ty se snažíš za každou cenu získat mé požehnání, třeba i podvodem. Ale sám nemůžeš vůbec nic. Ani nechat si zdát tento sen. Ale já tu moc mám – a mnohem víc. Proto tě dnes potkávám, v tvém snu, abych ti řekl: Budu s tebou. Budu s tebou pořád. Teď, když utíkáš, i potom, až se budeš vracet. Dám ti své požehnání. Nikdy tě neopustím. Slibuji. Teď jsi sám, ale jednou budeš mít velkou rodinu, stane se s tebe velký národ. Staneš se požehnáním pro všechny ostatní. Slyšíš? Věř tomu!“

III. JÁKOB POTKÁVÁ HOSPODINA

Jákob se s trhnutím probudil: „To bych si ani ve snu nepomyslil, že Hospodin je stále se mnou; i tady, na útěku.“ Trochu se třásl, možná zimou, možná strachem – vždyť s Hospodinem se člověk nesetkává každý den. A on ho teď potkal, právě ve chvíli, kdy neměl žádnou jistotu, kdy si připadal jako nahý. Ale možná se třásl taky trochu i radostí a překvapením. A tak vzal ten kámen, na kterém ležel, a postavil ho, aby každý, kdo půjde kolem, věděl: Tady mne potkal Bůh. - To je důležité: Bůh vstoupil do Jákobova života, jemně zaťukal a byl tu. Přišel ne proto, že si to Jákob zasloužil a dobře naplánoval, ale proto, že Hospodin sám chtěl.

IV. JÁKOB POTKÁVÁ PŘÍBUZNÉ

A tak se Jákobovi jde dál – díky Bohu – trochu lehčeji. Po mnoha dnech přijde ke studni. Polehávají tam pastýři ovcí se svými stády a čekají, až přijdou všichni, aby společně dali ovcím pít. „Bratří, odkud jste?“ začíná Jákob opatrně rozhovor. „Z Cháranu.“ Jejda, poskočilo Jákobovi srdce, tam přece bydlí Lában, ke kterému jdu. „A znáte Lábana?“ „Známe.“ Moc mluvní tedy nejsou, myslí si Jákob a ptá se dál. „A daří se mu dobře?“ „Jo, však tady máš Ráchel, jeho dceru, tak se zeptej jí! A už nás neotravuj!“

Ráchel! Mnohomluvný Jákob najednou ztratí řeč. Místo toho se dá do práce. Odvalí kámen, který zakrýval studnu, načerpá vodu do koryta a přižene sem Rácheliny ovce. Pak si opráší ruce: „Já jsem Jákob, jsem synovec tvého otce. Ráchel, já jsem tak rád, že jsem tady…“ a otírá si oči plné slz.

Ráchel běží domů: „Otče, tam u studny, Jákob….“ „Cože, Jákob, syn mé sestry Rebeky?“ utíká Lában ven. „Ukaž se, hochu, celá máma, pojď sem, ať tě obejmu. Ty jsi nějaký ušlý, pojď do domu, budeš mi všechno vyprávět!“ Jákob si připadá jako v ráji. Smí tu zůstat, už není štvancem.

V. JÁKOB SLOUŽÍ ZA RÁCHEL A LEU

Dny plynou, Jákob pomáhá Lábanovi i jeho dcerám při práci a je mu nádherně, zvlášť když může být blízko Ráchel. Když za ním o měsíc později Lában přijde, aby si řekl, jaký by chtěl dostávat plat, ví Jákob hned, jaká bude jeho odměna: „Dej mi Ráchel za ženu, budu ti za ni sloužit i sedm let!“ „Ujednáno, nebudu ji aspoň dávat cizímu, tebe už znám.“ A sedm let je Jákobovi jako několik dní, protože Ráchel moc miluje.

Pak je tu svatba, spousta jídla, spousta pití, veselí až do noci… Ale když se Jákob ráno probudí, leží vedle něj Lea. Lea, Ráchelina starší sestra. „Cože, Lábane, ty podvodníku, kde je Ráchel, za tu jsem sloužil, tu chci, ne Leu!“ Do Jákobova ráje vtrhnul zase podvod, ale tentokrát je tím podvedeným on sám a vůbec se mu to nelíbí. Křičí, rozčiluje se, ale není mu to nic platné. „Už sis Leu vzal a vůbec – u nás není zvykem, aby se mladší dcera vdávala dřív než starší. Ale mám návrh, vem si za ženu i Ráchel, tu můžeš odsloužit teď v dalších sedmi letech.“ Má to Lában pěkně vymyšlené. Dobře ví, že co mu Jákob slouží, daří se celé rodině i stádům. Teď má Jákoba v hrsti, teď tu Jákob zůstane při nejmenším dalších sedm let...

VI. PODIVNÝ ZÁVOD JÁKOBOVÝCH ŽEN

Jákob tedy dostal za ženu i Ráchel. A měl ji radši než Leu. Často však slyší, jak se jeho ženy hádají a vyčítají si: „Tebe má radši!“ „No, ale ty jsi porodila už čtyři syny!“ Je to pravda, kolem Ley už běhají Rúben, Šimeón a Lévi, Judu ještě nosí na rukou. A Ráchel chodí sama a jen se smutně kouká: „Jákobe, umřu, když nebudu mít děti!“ Jákob Ráchel miluje, ale teď se rozčílil: „Copak za to můžu? Asi to tak chce Hospodin.“ Ráchel má náhradní řešení: „Vezmi si za ženu moji otrokyni, ta porodí syna a ten bude jako můj.“ Rozbíhá se podivný závod mezi Ráchel a Leou. Tolik dětí, tolik radosti. Tolik hádek a hořkosti. Ráj to není. Jákob má deset synů a dceru. Ale pak se konečně usmívá i Ráchel, po dlouhém čekání se konečně kulatí bříško i jí. Nosí syna: „To Bůh se smiloval, že konečně mohu mít děti.“

VII. JÁKOBOVA UJEDNÁNÍ S LÁBANEM

Když se narodil Josef, chtěl Jákob od Lábana odejít. Nechce už pracovat jako námezdní dělník, chce mít svoje stádo. Lában však nechce Jákoba ztratit. Jákob se mu vyplatí; co tu je, Lábanův majetek mu roste, Hospodin žehná celé jeho rodině. „Řekni si, co chceš, jen tu zůstaň!“ „Dobře. Všechny strakaté ovce a kozy, které se narodí, budou moje.“ „Beru.“ Lišácký Lában stádo rozdělí. Co teď je strakaté, to budou mít na starosti Lábanovi synové. O bílé se bude starat Jákob. Bílé ovce přece nebudou mít strakatá jehňata, uvažuje Lában. Přesto se Jákobovým ovcím rodí jehňata strakatá. A není jich málo. Zato je tu plno závisti. Lában několikrát mění své ujednání, ale není mu to nic platné. Zakrátko má Jákob vlastní velké stádo, velbloudy i služebnictvo.

VIII. JÁKOB SE VRACÍ

„Je čas, aby ses vrátil, Jákobe. Pojď, já půjdu s tebou.“ To mluví Hospodin, ví Jákob. Volá k sobě Leu i Ráchel: „Odejdeme odsud, Bůh mě volá zpátky. Sbalte všechny naše věci.“ Brzy se karavana velbloudů a početné stádo dávají na pochod. Cílem je původní start Jákobovy cesty, Kanaan, kde stále bydlí jeho otec Izák.

Když se to Lában dozví, je zlostí bez sebe. „Oni se odvážili uprchnout! Za nimi, přivedu je zpátky, Jákoba i své dcery!“ Ale dopadne to jinak. Na trestné výpravě se zdá Lábanovi sen. Hospodin ho varuje: „Neubližuj Jákobovi, mluv s ním v dobrém.“ Když Lában Jákoba dohoní, je to docela jiné setkání než tehdy před dvaceti lety. Lában vyčítá Jákobovi tajný odchod i všecko možné a obviňuje ho z krádeže. Zlobí se i Jákob: „Dvacet let jsem byl u tebe, po celou tu dobu se ti dobře dařilo, a ty jsi se mnou zacházel jako s otrokem. Kdyby se mnou nebyl můj Bůh, nedal bys mi vůbec nic.“ Lában ví, že nesmí Jákobovi ublížit, chce ho aspoň ještě ponížit: „Všechno, co zde vidíš, je moje. Ty jsi otrok. Ale že máš za ženy mé dcery, nic ti neudělám a nechám ti majetek, který máš. Uzavřeme spolu smlouvu, že nebudeme proti sobě, Bůh nám bude svědkem.“ Postavili na tom místě kámen; jako hranici, že tady bude Lában a na druhé straně Jákob. I to je způsob, jak ukončit hádky a nepřátelství Někdy skutečně bývá moudřejší se rozejít, postavit plot.

Jákob je tedy znovu na cestě. Už není sám, má velkou rodinu, stáda, majetek. Ano, Hospodin mu žehná. Jenže, nechybí tomu ještě něco, aby požehnání bylo úplné? „Budu se muset setkat s bratrem,“ přemýšlí Jákob, „s bratrem, kterému jsem požehnání ukradl. Co mně asi čeká?“

MODLITBA

Díky, Bože, že jsi byl vždycky s Jákobem. Dává nám to naději, že jsi také s námi. V každé chvíli, dole i nahoře, ve zlosti, v bolesti, když jsme podvedeni i když podvádíme. Děkujeme ti za tvou přítomnost – v ní je tvé požehnání. Amen

6. podněty pro rozhovor:

- Proč lidé hledají útočiště v cizí zemi?

- Z kterých zemí utíkají lidé v dnešní době?

- Proč utíkali lidé z naší země? Hledají dnes útočiště u nás? Odkud?

- Máme dnes hledat Boží vedení ve snech nebo v příbězích Božích svědků?

- Všimněte si, jak se biblické pojmy stávají součástí běžné řeči (žlutí andělé a pod.)

- Znáte knihu (popř. film) „Na východ od ráje“? Které místo představovalo pro její aktéry ráj?"

- Vzpomínali Abraham, Izák a Jákob na ráj - nebo se spíš mohli těšit na to, co bylo před nimi? Které místo jim připadalo jako „rajské“?

- V kterých biblických vyprávěních se ozývá Boží ujištění „já budu s tebou“? (Ex 3, Mt 1)

- Přečtěte si oddíl Iz 41,8-14. Které styčné body s vyprávěním najdete? Komu se v tomto oddíle říká Jákob?

7. pomůcky:

- obrázek Zd. Šorma - prac. list č. 14

- flanelograf I.- Z.Šorm, Obrázky k biblickým příběhům.Praha - SR ČCE: obrázek studny, stáda ovcí, obrázek novorozeňat

8. Další náměty

Můžete využít písničku Víc než oko spatřit smí v následující úpravě (nápěv - S 368)

Víc než oko spatřit smí

víc než slovo vypoví

Víc než srdce toužit zná

/Bůh ti dá/ 3x

Lában podraz nachystal

zeťáka si přivést dal:

"Nebudeš už žebrákem

- strakaté si ovce vem!“

Jákob má však vidění

jak tu podlost promění

Pruhované proutky vzal...

Líp než Mendel geny znal?

Lában leda pro smích je

Jákob stáda spravuje

Má však všechno ke štěstí?

Cestu domů (kdo mu) proklestí...

Víc než oko spatřit smí

víc než slovo vypoví

Víc než srdce toužit zná

/Bůh ti dá/ 3x

Odkaz na pracovní list
14 Jákob na útěku
Odkaz na píseň
Moc předivná (EZ697)
Někdo mě vede za ruku (BTS22)
Kdekdo to zná (SV144)
Bůh je záštita má (SV23)
Sny dojdou dál (SV29)
Pane, tys mne zkusil (EZ164)
Cílová skupina
Školní
Katechetické cykly
Pozvání na cestu Starý zákon 1
Biblický odkaz (kat)
Genesis 28,10–15